

Projekt

z dnia 10 grudnia 2020 r.

Zatwierdzony przez .....

**UCHWAŁA NR .....
RADY MIEJSKIEJ W SŁAWIE**

z dnia ..... 2020 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2020-2023 dla Gminy Sława”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282 z późn. zm.) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2020-2023 dla Gminy Sława” stanowiący załącznik nr 1 do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Sławy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady

Sławomir Mazur

*Załącznik nr 1 do Uchwały nr .....
Rady Miejskiej w Sławie
z dnia .....*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2020-2023 DLA GMINY SŁAWA

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>4</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>14</i>
<i>4. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW W POLSCE</i>	<i>16</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>20</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>39</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>56</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>58</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>61</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>64</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>65</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SŁAWA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sława na lata 2020 – 2023” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020, poz. 282, 782, 1378)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art. 6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję

zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”.
W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym(Dz. U. z 2020 r. poz. 713, 1378).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293, 471, 782, 1086, 1378).

Na mocy ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych

i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia - wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii - w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1–4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
- 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia – przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki

mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, 1378, 1565).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody(Dz. U. z 2020 r. poz. 55, 471, 1378).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1990).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r., poz. 164),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września 2019 (Dz. U. 2019 poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1

- ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2018 r., poz. 1609);
  - Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,

- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku nieruchomego oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać

także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pasteli, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty

architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Na rok 2020 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków

nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania

dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami

2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. w odniesieniu

do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych

i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 - 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 - 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. w programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości

poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Podstawowe zadanie tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami działań są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO NA LATA 2017-2020

Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2017 - 2020 został przyjęty uchwałą XXIX/444/17 przez Sejmik Województwa Lubuskiego dnia 10 kwietnia 2017 r. Stanowi on aktualizację dotychczas obowiązującego Programu .

Głównym celem dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego i zachowania krajobrazu kulturowego Ziemi Lubuskiej przez określenie służących temu warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach samorządu województwa. Celem jest w szczególności realizacja wizji określającej założenia w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, w tym pełnego rozpoznania zasobów dziedzictwa kulturowego, procesów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz optymalnego wykorzystania zasobów dziedzictwa województwa w celu kształtowania rozwoju gospodarczego i budowania społeczeństwa obywatelskiego, a także promocji województwa lubuskiego poprzez dziedzictwo kulturowe i sposoby postępowania z zabytkami. Wizja programu brzmi następująco: Dziedzictwo kulturowe jako fundament rozwoju gospodarczego i społecznego województwa lubuskiego. W ramach treści programu do realizacji wyznaczono następujące cele strategiczne oraz priorytetowe:

CEL STRATEGICZNY: Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu i budowania więzi społecznych.

CEL PRIORYTETOWY I. Rozpoznanie zasobu i aktywne zarządzanie dziedzictwem kulturowym.

CEL PRIORYTETOWY II. Rewaloryzacja zabytków o wysokiej randze w krajobrazie kulturowym

CEL PRIORYTETOWY III. Aktywizacja społeczna i gospodarcza w zakresie opieki nad zabytkami.

CEL PRIORYTETOWY IV. Edukacja, popularyzacja i promocja dziedzictwa kulturowego.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Plan został uchwalony w dniu 2 października 2002 roku przez Sejmik Województwa Lubuskiego Uchwałą Nr XXXVII/272/2002. Jednym z głównych celów PZPWL jest efektywne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego dla rozwoju turystyki. Podstawową zasadą w rozwoju zagospodarowania przestrzennego jest wykorzystanie szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych, w tym korzystne położenie województwa, zwłaszcza po akcesie Polski do Unii Europejskiej oraz uwarunkowań wewnętrznych – istniejących zasobów kulturowych, materialnych i niematerialnych.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Sejmik Województwa Lubuskiego przyjął Strategię 6 marca 2000 roku Uchwałą Nr XV/91/2000. w okresie niemal pięciu lat funkcjonowania stanowiła ona podstawę przy opracowywaniu licznych programów, strategii sektorowych oraz innych dokumentów wytyczających kierunki i priorytety rozwoju województwa oraz określających hierarchię ważności realizowanych zadań i projektów. Uchwałą Nr XXXVII/260/2005 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2005 roku przyjęto dokument „Strategia rozwoju województwa. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku”.

Aktualizacja Strategii spełnia ważną rolę w procesie podejmowania działań mogących wpłynąć na rozwój województwa lubuskiego, w tym wyboru przedsięwzięć i projektów mogących uzyskać wsparcie z unijnych środków pomocowych, stanowiąc podstawę przygotowania głównych kierunków wsparcia w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. Oznacza to, że rozwój będący efektem wdrażania Strategii powinien być ujmowany w płaszczyznach, zbieżnych z celami strategicznymi województwa. Strategicznymi i operacyjnymi celami województwa lubuskiego są:

Cel nr 1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- modernizacja infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej;
- udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i komunalnej poprawiającej warunki życia oraz podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej;
- udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej – w szczególności w sferach edukacji, opieki zdrowotnej, kultury i pomocy społecznej;
- usprawnianie systemu transportu publicznego z wykorzystaniem partnerstwa publiczno-prywatnego;
- wspomaganie procesów rewitalizacji miasta;
- uzyskanie trwałych efektów płynących ze współpracy transgranicznej i międzyregionalnej;
- wspieranie działań na rzecz zwiększenia tożsamości regionalnej.

Cel nr 2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacji społeczeństwa, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- podniesienie jakości kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym;
- wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo-badawczej lubuskich uczelni oraz stymulowanie ich współpracy;
- dostosowanie kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy i standardów UE;
- wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży;
- wspieranie działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego;

- ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży.

Cel nr 3. Rozwój przedsiębiorczości, oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- aktywną promocję gospodarczą i pozyskiwanie inwestorów;
- usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy strefy gospodarki i instytucji naukowych.
- rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu.

Cel nr 4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- rozwijanie świadomości proekologicznej;
- wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki;
- promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej;
- podejmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek miasta.

STRATEGIA ROZWOJU KULTURY WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Strategia uchwalona została przez Sejmik Województwa Lubuskiego Uchwałą NrXX/142/2004 z dnia 28 czerwca 2004 roku. Cele ustalone w tym dokumencie przewidują zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu poprzez ochronę i efektywne podnoszenie jego atrakcyjności w drodze zintegrowania działań w dziedzinie kultury, oświaty, turystyki i gospodarki.

Zaspokajanie potrzeb mieszkańców regionu w dziedzinie kultury jest zadaniem własnym – o charakterze obowiązkowym – jednostek samorządu terytorialnego.

Zasadnicza część zadań w tym zakresie realizowana jest poprzez prowadzenie samorządowych instytucji kultury. Głównymi i operacyjnymi celami województwa lubuskiego w sferze kultury są:

Cel nr 1. Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- ochrona dziedzictwa kulturowego regionu.

Cel nr 2. Efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu w podnoszeniu jego atrakcyjności, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- badanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego i kultury współczesnej regionu – ustalenie tematyki i zakresu prac badawczych i dokumentacyjnych oraz wdrożenie do realizacji;
- zintegrowanie działań w dziedzinie kultury, oświaty, turystyki i gospodarki w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego i kultury współczesnej regionu w kształtowaniu osobowości i świadomości narodowej oraz w kształtowaniu atrakcyjności regionu;
- optymalizacja dostępu wszystkich środowisk i grup społecznych do dóbr kultury.

Cel nr 3. Wzmocnienie pozycji bibliotek publicznych jako głównych ośrodków informacji oraz kulturalnej i obywatelskiej aktywizacji społeczności lokalnych, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- uzupełnienie zbiorów, zapewnienie zakupu książek na poziomie normatywu poprawa warunków korzystania ze zbiorów i usług bibliotek publicznych;
- zwiększenie dostępności do zbiorów i zasobów informacyjnych bibliotek publicznych;
- włączenie bibliotek publicznych w proces budowania regionalnej infrastruktury informacyjnej województwa lubuskiego;
- podniesienie kwalifikacji i umiejętności zawodowych bibliotekarzy.

Cel nr 4. Aktywne uczestnictwo społeczeństwa w życiu kulturalnym, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- racjonalne gospodarowanie potencjałem merytorycznym i technicznym samorządowych instytucji kultury i szkół artystycznych;

Cel nr 5. Znoszenie barier kompetencyjnych i organizacyjnych w odbiorze i dostępie Lubuszan do wartości kultury symbolicznej, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- integracja społeczności lubuskiej w oparciu o tradycje i różnorodność kulturową;

Cel nr 6. Zapewnienie społeczeństwu możliwości uczestnictwa w przedsięwzięciach artystycznych, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- utrzymanie wysokiego poziomu profesjonalnej działalności artystycznej;
- wspieranie i promocja amatorskiego ruchu artystycznego.

Cel nr 7. Mecenat nad regionalną działalnością twórczą, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- tworzenie optymalnych warunków do pracy twórczej;
- wspieranie publikacji i prezentacji twórczości regionalnej;
- promowanie regionu przez sztukę.

Cel nr 8. Integracja społeczności województwa i zachowanie tożsamości narodowej, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- aktywizacja społecznego ruchu kulturalnego.

Cel nr 9. Budowanie społeczeństwa obywatelskiego, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- kształtowanie postaw obywatelskich otwartych na integrację europejską i wielokulturowość;
- edukacja kulturalna i patriotyczna dzieci i młodzieży.

4.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU WSCHOWSKIEGO NA LATA 2014-2020

W Strategii Rozwoju tematyka ochrony dziedzictwa kulturowego traktowana jest jako element składowy rozwoju turystycznego powiatu. Zgodnie z zapisami Strategii rozwój turystyki i przemysłów czasu wolnego w Powiecie Wschowskim opierać się powinien o funkcjonowanie takiej oferty produktów turystycznych oraz rekreacyjnych, które z uwagi na swoje unikalne cechy i oryginalną filozofię funkcjonowania będą chętniej wybierane na rynku.

Powiat Wschowski znajduje się w korzystnej sytuacji pod względem zasobów turystycznych. Głównym atutem są tutaj zbiorniki wodne Pojezierza Sławskiego, dzięki którym rokrocznie teren powiatu odwiedza znaczna liczba turystów. Nie bez znaczenia są również zabytki na terenie powiatu, obszary leśne i organizowane tutaj wydarzenia kulturalno-rozrywkowe. Problemem jednak jest bardzo widoczna sezonowość oferty turystycznej powiatu, a wyzwaniem zatrzymanie części osób odwiedzających powiat dla dłuższe pobyty i w ciągu całego roku. Należy dokładać starań w zakresie rewitalizacji terenów atrakcyjnych turystycznie i kulturowo oraz poprawiać estetykę przestrzeni publicznych.

Prawidłowe funkcjonowanie produktów turystycznych, przy optymalnym wykorzystaniu zasobów Powiatu i jego otoczenia, skutkować będzie wzrostem gospodarczym. Pozytywne zmiany zachodzące na rynku lokalnym, dzięki rozwojowi turystyki i dziedzictwa kulturowego, przejawiają się także w innych sektorach gospodarczych i społecznych.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU WSCHOWSKIEGO

Celem priorytetowym programu jest utrwalanie dziedzictwa kulturowego w celu budowania tożsamości regionalnej, rozwoju gospodarczego oraz promocji turystycznej powiatu wschowskiego.

Do realizacji wyznaczono szereg celów strategicznych, działania podejmowane w ramach wymienionych niżej celów służą zarówno bezpośrednio poprawie stanu zabytków, położonych na terenie powiatu wschowskiego (dotyczy to remontu obiektów, których właścicielem stanie się Powiat Wschowski), jak i pośrednio wzmocnieniu potencjału gospodarczego otoczenia zabytków (np. zakłada się stymulowanie ruchu turystycznego poprzez działania promocyjne), co powinno przełożyć się na korzyści ekonomiczne pozwalające ich właścicielom zadbać o należyty stan tych obiektów.

Do najważniejszych celów, istotnych z punktu widzenia programu gminnego zaliczyć należy:

- Cel 2. Utrzymanie i promocja tras rowerowych (Trasa Rowerowa: Wschowa-Lgiń-Sława (39,3 km); Trasa Rowerowa: Sława-Lubiatów(10,4 km); i pieszych.
- Cel 3. Współpraca z Gminami Powiatu Wschowskiego na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego
- Cel 4. Współpraca z właścicielami zabytków, która umożliwi bezkonfliktowe rozwiązania związane z wykorzystaniem zabytków (m.in. informowanie właścicieli o aktualnych dotacjach na renowacje zabytków, pomoc właścicielom w pozyskiwaniu środków na ochronę zabytków)
- Cel 10. Współpraca z Gminami Powiatu Wschowskiego w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego regionu.
- Cel 11. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami (m.in. tworzenie punktów informacyjnych, działalność promocyjna i edukacyjna w zakresie propagowania zabytków)

4.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STRATEGIA ROZWOJU GMINY SŁAWA NA LATA 2014-2022

Strategia Rozwoju Gminy Sława na lata 2014–2022 jest dokumentem planistycznym, który poprzez wymienione w swojej treści kierunki działań wskazuje

kształt polityki gminnej. Misja strategii realizowana będzie poprzez wskazane cele operacyjne.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma cel operacyjny II.1.3 Ochrona dziedzictwa kulturowego. W ramach działań w zakresie Ochrony dziedzictwa kulturowego planuje się obranie kierunków mających na celu rewitalizację fizyczną, społeczną i gospodarczą przestrzeni publicznej na terenie gminy, w tym obiektów zabytkowych, układów urbanistycznych, a także innych atrakcyjnych miejsc o potencjale turystycznym, rekreacyjnym i ważnym z perspektywy społeczno-gospodarczej.

Obszar dotyczy także wspierania zagospodarowania terenów zielonych oraz zasobów wodnych na terenie gminy, które stanowią dziedzictwo przyrodnicze regionu.

Zadbanie o rozwój kultury wymaga także poprawy standardu i jakości infrastruktury kulturalnej, a także aktywizacji mieszkańców wokół promocji tradycji i kultury regionu. Ważne jest także wspieranie aktywności mieszkańców w obszarze kultury, a także wzmocnienie promocji. W ramach celu do realizacji przeznaczono następujące kierunki działań:

1. Rewitalizacja fizyczna, społeczna i gospodarcza przestrzeni publicznej na terenie gminy.
2. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego.
3. Promowanie i rozwój działalności oraz oferty kulturalnej na terenie gminy.

W innych celach operacyjnych również wskazano kierunki, które mogą przyczynić się do lepszego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Dla pełnego wykorzystania walorów turystyczno-rekreacyjnych gminy niezbędne jest podjęcie działań w kierunku stworzenia Strategii rozwoju turystyki uwzględniającej promocję i marketing produktu turystycznego, a także rozwój i stworzenie nowych produktów turystycznych i regionalnych. Celem będzie utworzenie zintegrowanej informacji turystycznej we współpracy z jednostkami samorządowymi wyższego szczebla (powiatu, województwa) oraz wdrożenie koncepcji markowych sieciowych produktów turystycznych.

Ważną inicjatywę w zakresie promocji turystyki stanowi koncepcja interaktywnego Muzeum Żeglarstwa Śródlądowego, które łączyłoby w sobie funkcję atrakcji turystycznej oraz ośrodka edukacji.

Istotnym elementem turystyki XXI wieku jest niewątpliwie cyfryzacja zasobów oraz zwiększenie dostępności informacji turystycznej poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii. W tym celu gmina, równolegle do opracowywania materiałów informacyjnych, promocyjnych w postaci folderów, przewodników zawierających kompleksowe informacje na temat oferty, powinna skupić swoją uwagę na wykorzystaniu technologii informatycznych w celu zwiększenia dostępności informacji turystycznej.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY SŁAWA

Dokument w swojej treści dość obszernie traktuje tematykę ochrony dziedzictwa kulturowego. Studium zakłada utrzymanie dotychczasowych zasad ochrony dóbr kultury. Określa ogólne wytyczne odnośnie przyszłego funkcjonowania obiektów zabytkowych oraz zagospodarowania istniejącej i nowo projektowanej zabudowy. W opracowywanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinny zostać uwzględnione następujące obiekty podlegające ochronie konserwatorskiej:

- obiekty architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków i objęte ewidencją konserwatorską, wyszczególnione w załączniku do Studium;
- stanowiska archeologiczne;
- zabytkowe założenia parkowe;
- zabytkowe założenia cmentarne.

Infrastruktura kolejowa linii PKP nr 305 Grodziec Mały- Sława- Kolsko oraz odgałęzienia PKP Stare Strącze- Wschowa, przeznaczona do rozbiórki, wymaga przeprowadzenia szczegółowej inwentaryzacji obiektów zabytkowych wchodzących w skład tej infrastruktury i oszacowania ich wartości historycznej.

Obiekty o szczególnej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej należy objąć ochroną prawną.

Podlegającym ochronie konserwatorskiej jest zespół pałacowo-parkowy (nr rej. 605). Zmiana sposobu użytkowania zabytku wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia, oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

Przy opracowaniu planu miejscowego dla wyżej omawianego terenu należy uwzględnić:

- do zespołu pałacowo-parkowego oraz pozostałych terenów należących do działki nr 631 należy wprowadzić funkcje, które nie zniszczą historycznego rozplanowania układu, powiązań widokowych oraz relacji przestrzennych,
- wszelkie prace związane z rewaloryzacją i pielęgnacją terenu należy przeprowadzić w oparciu o kompleksowy projekt, który będzie traktował całościowo park uwzględniając trzy zróżnicowane wiekowo części; ogród przypałacowy, park krajobrazowy po południowej stronie i park od strony północnej,
- projekt rewaloryzacji parku powinien być poprzedzony studium historyczno-przestrzennym, oraz szczegółową inwentaryzacją szaty roślinnej,
- dla całego terenu należy sporządzić projekt gospodarki drzewostanem ustalający wycinkę drzew i prace pielęgnacyjne, oraz projekt zapewniający udroźnienie strumieni i wykluczający spływ nieczystości,
- w ogrodzie przypałacowym należy wprowadzić układ nawiązujący do regularnego założenia pierwotnego wykorzystując elementy zachowane: szpalery lipowe przy granicach ogrodu, płatany na dziedzińcu, pomnikową sosnę; należy uczytelnić osie komunikacyjne i widokowe, usunąć podrostry

drzew i krzewów na linii pałac – jezioro, utrzymać kompozycję przestrzenną wpisując ogród w całe założenia parkowe,

- w części działki w bezpośrednim sąsiedztwie Jeziora Sławskiego utrzymać ogólnie dostępną ścieżkę spacerową wzdłuż brzegu zapewniającą komunikację między poszczególnymi częściami parku,
- wszelkie prace projektowe i realizacyjne wymagają uzgodnienia i zatwierdzenia przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W opracowywanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy dążyć do wykorzystania terenów i obiektów kolejowych do nowych funkcji, np. do tworzenia szlaków komunikacyjnych, w tym pieszych, rowerowych, konnych.

Ponadto Studium zaleca objęcie ochroną konserwatorską układów przestrzennych następujących wsi:

- Ciosaniec;
- Krążkowo;
- Krzepielów;
- Przybyszów;
- Stare Strącze.

W miejscowościach tych powinny być wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej oraz inne elementy integralnie z nimi związane np.: aleje, drzewa z gładem na rozstaju dróg itp. Przy opracowaniu nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla miasta Sława należy wytyczyć i oznaczyć strefy ochrony konserwatorskiej oraz uzgodnić ich granice z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Lokalizacje elektrowni wiatrowych powinny uwzględniać lokalne uwarunkowania kulturowo – krajobrazowe.

Projekty decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych ochroną konserwatorską, sprawy podziału zabytkowych nieruchomości, sprzedaży lokali mieszkalnych w obiektach wpisanych do rejestru zabytków, inwestycje wpływające na zmianę formy architektonicznej obiektów wpisanych do rejestru zabytków i objętych ochroną konserwatorską (np.: remont dachu, wymiana stolarki, remont elewacji, itd.), inwestycje dotyczące budowy, nadbudowy, przebudowy i remontu wnętrza obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zmiany sposobu użytkowania obiektów wpisanych

do rejestru zabytków, prace porządkowo – pielęgnacyjne na terenach zabytkowych założeń parkowych i cmentarnych należy uzgadniać z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Na terenach występowania stanowisk archeologicznych bez akceptacji WKZ nie powinny następować żadne zmiany użytkowania. Wszelkie prace inwestycyjne muszą być poprzedzone badaniami archeologicznymi i prowadzone za zezwoleniem Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, oraz pod nadzorem archeologicznym, który zapewnia inwestor.

Na obszarze gminy i miasta w nowo wznoszonych obiektach należy preferować tradycyjne dla regionu formy architektoniczno – budowlane takie jak:

- wązki murów;
- podcienie;
- strome dachy kryte dachówkami ceramicznymi;
- miejscowe materiały typu: cegła, kamień, drewno.

Nową zabudowę projektowaną wzdłuż ciągów komunikacyjnych należy pod względem kubaturowym oraz formy architektonicznej zharmonizować z zabudową historyczną, przy lokalizacji budynków należy zachować historyczną linię zabudowy. Ponadto należy:

- zabezpieczać dorobek kulturalny i naukowy powstały w wyniku dokonań twórców innych narodowości;
- zachować dawne i współczesne przekazy kultury niematerialnej związane z tradycją regionu, upamiętnione w znakach oraz symbolach plastycznych;
- kontynuować i rozwijać regionalne cechy urbanistyczne, architektoniczne, rzemiosła i twórczości niematerialnej, podkreślając ukształtowaną historycznie odrębność regionu;
- podejmować starania o zwrot dóbr kultury;
- kontynuować współpracę międzynarodową w przedmiocie upowszechniania wiedzy, zachowania i opieki nad europejskim dziedzictwem kulturowym oraz udostępniać turystycznie jego najcenniejsze wartości.

W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji opieki nad zabytkami należy przystąpić do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami.

Program powinien być przyjęty przez Radę Miejską w Sławie, po uzyskaniu opinii Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SŁAWA

6.1 CHARAKTERYSTYKA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gmina miejsko - wiejska Sława położona jest w południowo - wschodniej części województwa lubuskiego na przeciętnej wysokości od 60 do 80 m npm. Najwyższym punktem jest Stara Winna Góra licząca 131 m npm., usytuowana na południe od miejscowości Stare Strącze. Współrzędne geograficzne wynoszą 52° szerokości geograficznej północnej oraz 16° długości geograficznej wschodniej. Powierzchnia rozpatrywanego obszaru wynosi 32678 ha, to jest 326,8 km², co stanowi 2,34 % powierzchni województwa. Teren ten zamieszkuje 12 597 mieszkańców (w tym miasto Sława - 3957). Średnio na 1 km² powierzchni gminy przypada niemal 39 mieszkańców. Gęstość zaludnienia jest więc niemal dwa razy niższa od średniej dla województwa lubuskiego. Zaludnienie w mieście Sława wynosi 277 osób / km².

Według fizyczno - geograficznej regionalizacji Polski J. Kondrackiego gmina Sława leży w makroregionie Pojezierza Leszczyńskiego, wchodzącego w skład Pojezierzy Wielkopolskich, w mezoregionie Pojezierze Sławskie. Cały mezoregion Pojezierza Sławskiego obejmuje powierzchnię około 770 km². Graniczy bezpośrednio z:

- Doliną Środkowej Obry - od północy;
- Równiną Kościańską - od północnego - wschodu;
- Pojezierzem Krzywińskim - od wschodu;
- Wysoczyzną Leszczyńską - od południowego - wschodu;
- Pradoliną Głogowską - od południa;
- Kotliną Kargowską - od zachodu.

Administracyjnie od 1 stycznia 2002 roku jednostka samorządowa wchodzi w skład powiatu wschowskiego, rozdzielającego klinem województwo wielkopolskie i dolnośląskie. Graniczy z gminami:

- Wolsztyn – od północy (województwo wielkopolskie);
- Przemęt – od północnego – wschodu (województwo wielkopolskie);
- Wijewo – od wschodu (województwo wielkopolskie);
- Wschowa – od wschodu (województwo lubuskie);
- Szlichtyngowa – od południowego – wschodu (województwo lubuskie);
- Kotla – od południa (województwo dolnośląskie);
- Siedlisko – od południowego – zachodu (województwo lubuskie);
- Gminą Wiejską Nowa Sól – od zachodu (województwo lubuskie);
- Kolsko – od północnego – zachodu (województwo lubuskie).

Łączna długość granic okalających gminę wynosi kilkaset kilometrów. Z uwagi na głównie równinne ukształtowanie terenu i brak naturalnych barier, granice w całości mają sztuczny charakter.

Siedzibą gminy jest położone centralnie miasto Sława. Ponadto w skład gminy wchodzi 35 miejscowości. Należą do nich: Krzepielów, Ciepiałówek, Krążkowo, Dębczyn, Przydroże, Krzydłowiczki, Nowe Strącze, Stare Strącze, Jutrzenka, Lipinki, Kamienna, Głuchów, Tarnów Jezierny, Myszyniec, Kuźnica Głogowska, Tarnówek, Radzyń, Przybyszów, Ceglówko, Wróblów, Lubogoszcz, Gola, Dąb, Dębowo, Krępina, Lubiatów, Droniki, Ciosaniec, Bagno, Szreniawa, Śmieszkowo, Spokojna, Łupice, Kolonia Kaliska, Łupice Kaliskie. Liczba miejscowości na 100 km² powierzchni wynosi 11,02. Jest to wartość bardzo zbliżona do wskaźnika gęstości sieci osadniczej dla całego województwa, wynoszącego 10,93.

Odległość ze Sławy do stolicy regionu Zielonej Góry wynosi 40 km, do Poznania 120 km, do Wrocławia 148 km, natomiast do Warszawy 437 km. Do najbliższego przejścia granicznego z Republiką Federalną Niemiec (Gubin - Güben) jest 100 km, a do granicy z Republiką Czeską w Lubawce 163 km.

Jeziora i zwarte kompleksy leśne to ogromne bogactwo Sławy i okolic, przyroda o każdej porze roku tworzy tu barwną mozaikę przyciągającą turystów i wczasowiczów. Centrum obszaru leży w zlewni Jeziora Sławskiego, do którego wpadają rzeki i strumienie. Największymi dopływami są: Czernica, przepływająca przez Sławę i Cienica, która swoje źródła ma na łąkach pod wsią Krążkowo, przepływa przez grupę jezior tarnowskich, wieś Kuźnice Głogowską, osiągając Jezioro Sławskie koło wsi Radzyń. Mniejszymi dopływami są: Radzyńska Struga, Jeziorna i Dębogóra. W

Lubiatowie wypływa z Jeziora Sławskiego Obrzyca, która po ok. 60 km wpada koło Cigacic do Odry.

Walory naturalne gminy spowodowały, że począwszy od lat 70 - tych XX wieku rozpoczęto intensywne zagospodarowanie turystyczne okolic Sławy. Jest to strefa wypoczynku pobytowego szczególnie dla mieszkańców: Zielonej Góry, Nowej Soli, Koźuchowa, Bytomia Odrzańskiego, Wschowy, Wrocławia i LGOM - u: Głogowa, Polkowic, Lubina i Legnicy oraz okolic wyżej wymienionych miejscowości. Największy przyrost bazy turystycznej nastąpił w latach 90 - tych ubiegłego wieku. Obecnie funkcjonuje 38 ośrodków wczasowo - wypoczynkowych. Zlokalizowane są w centralnej oraz zachodniej części gminy. Najwięcej obiektów występuje w miejscowościach Sława, Lubiatów, Radzyń, Tarnów Jezierny oraz Lubogoszcz. Największą powierzchnię zajmują ośrodki zlokalizowane nad jeziorami: Sławskim, Tarnowskim Dużym oraz Tarnowskim Małym.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY SŁAWA

Początki Sławy określane są na X - XIII wieku i od zarania swoich dziejów miasto należało do księstwa głogowskiego. Jednak w związku z położeniem na podmokłym terenie w pobliżu jeziora na wzniesieniu wśród borów, co stwarzało dogodne warunki bytowania ludzkiego wiadomo, że osadnictwo rozwinęło się na ziemi sławskiej już dużo wcześniej. W okresie późnolateńskim oraz w czasach wpływów rzymskich od I wieku p.n.e. do V wieku n.e. Sława i Przybyszów były już osadami. Świadczą o tym cmentarzyska z tego okresu odkryte w Lubogoszczy i Radzynie. Podobne siedliska ludzkie istniały też we wsiach przylegających do Sławy, takich jak: Przybyszów i Tarnów Jezierny, gdzie odkryto grodziska. Od najdawniejszych czasów miejscowa ludność zajmowała się uprawą roli, połowem ryb i karczowaniem lasów. Kroniki historyczne wspominają, że Sława otoczona była wałem obronnym chroniącym ją przed napaścią wroga.

W okresie piastowskim najważniejszym ośrodkiem dzisiejszej ziemi sławskiej był gród kasztelański w Tarnowie Jeziernym. Najstarszą wzmiankę o miejscowości znajdujemy w dokumencie z 28 lipca 1213 r. w którym biskup Lorenz nadał klasztorowi w Lubiążu dziesięcinę z 3 i pół włóki ziemi. W odległości około 2 km na północny wschód od Sławy, zaraz przy dawnej granicy z Polską istniał przed wiekami gródek -

strażnica posiadający obwałowania, który miejscowa ludność nazywała "szwedzkim szańcem". W wale tego gródka znaleziono na początku XX wieku miecz żelazny, młot kamienny i skorupy naczyń glinianych.

Sława lokowana została jako miasto otwarte – centralne miejsce dystryktu posiadającego wójta i lokalną władzę sądowniczą. W 1312 r. wymieniona zostaje w herbarzu miast śląskich i w dokumencie podziału księstwa głogowskiego z dnia 29 lutego 1312 r. Prawa miejskie Sławie nadał około roku 1310 Przemysław książę głogowski i poznański. Rozwój Sławy, leżącej na szlaku handlowym z Wielkopolską, uwarunkowany był rozwojem takich miast jak Głogów, Wschowa i Kozuchów. Tędy prowadziła droga handlowa do Poznania. W 1315 r. w czasie zarazy morowej nieomal połowa ludności miasta i okolicznych wsi wymarła. Osłabło też znacznie tempo rozwoju miasta.

Przy podziale księstwa głogowskiego po śmierci Henryka V Żelaznego w 1378 r. Sława wraz z Kozuchowem, Szprotawą, Zieloną Górą i Sulechowem przypadła młodszemu synowi księcia Henrykowi VIII z przydomkiem Wróbel, ożenionemu z Katarzyną, księżniczką opolską. Sława zawdzięcza temu księciu pewne przywileje. Od 1331 całe księstwo głogowskie uzależnione było od Czech.

W tamtym okresie mieszkańcy Sławy trudnili się uprawą roli, ale też na dość dużą skalę produkowali sukno, prowadząc intratny handel z Polską. Trzeba dodać, że rozwinął się też handel produktami rolnymi, takimi jak zboże, len i konopie oraz zwierzętami, co umożliwiało mieszkańcom miasteczka na dość dobre egzystowanie.

W 1476 r. umarł bezpotomnie ostatni książę z linii Piastów głogowskich - Henryk XI. Wojna sukcesyjna prowadzona pomiędzy księciem Janem II żagańskim, elektorem brandenburskim Albrechtem i królem węgierskim Maciejem Korwinem, która zakończyła się zwycięstwem Jana II i króla Macieja, przyniosła ziemi głogowskiej ogromne zniszczenia. Prawdziwym dobrodziejem Sławy i całego księstwa głogowskiego został jednak królewicz polski Zygmunt Jagiellończyk, późniejszy król Zygmunt Stary, rządzący na Śląsku w latach 1499 - 1506. Za jego panowania poważnie zmniejszyły się rozboje na drogach, co przyczyniło się do rozwoju handlu. Dokonał też reformy monetarnej i uporządkowania prawa sądowego. Zygmunt Jagiellończyk bardzo cenił sobie panów na Sławie Melchiora i Nicolausa von Rechenbergów. Zatwierdził im też w 1506 r. dobra, które stały się dziedziczne w ich rodzie. W 1524 r.

rodzina von Rechenberg zmieniła wyznanie przechodząc do kościoła ewangelickiego. Kościół św. Michała przekazany został wyznawcom nowej wiary, do której swój akces zgłosiła znaczna liczba mieszkańców Sławy.

Wojna trzydziestoletnia objęła swoim zasięgiem okolice Głogowa. Przez księstwo głogowskie maszerowały wojska różnych orientacji religijnych niszcząc i rabując dorobek jego mieszkańców. Jednak szczególnie mocno dali się we znaki miejscowej ludności lisowczycy, którzy maszerowali też przez Sławę. W roku 1622 w Sławie zatrzymał się korpus kozaków liczący 8000 ludzi, powracający ze Schmiedeburgu przez Jelenią Górę, Chojnow, Polkowice, Nowe Miasteczko, Bytom i Głogów. Korpus ten oczekiwał w Sławie na cesarskiego komisarza, który miał im wypłacić żołd. Po otrzymaniu żołdu korpus przemieścił się do Polski.

Po wojnie trzydziestoletniej, dnia 17 stycznia 1654 r. komisja cesarsko - biskupia przekazała kościoły w Sławie i Krążkowie z powrotem w ręce katolików, odbierając je z użytkowania gminie ewangelickiej. Kościół w Sławie przyłączony został wówczas do diecezji wrocławskiej (uprzednio, od XIII wieku należał do diecezji poznańskiej).

Od połowy XVII wieku Sława przeszła we władanie rodu von Fernemont. Był to ród rycerski, który w czasie trwania wojny trzydziestoletniej oddał znaczne usługi panującym w Czechach i Austrii Habsburgom. Oprócz Sławy do Fernemontów należała też wieś Przybyszów. Ród ten obrał Przybyszów za swoją siedzibę, a Sława z zamkiem służyła im jako miejsce reprezentacyjne.

W 1668 Sława uzyskała od cesarza Leopolda I prawo do czterech jarmarków rocznie. W roku 1721 wybuchł wielki pożar miasta, w czasie którego spaleni uległo 105 budynków mieszkalnych, kościół oraz zamek. W okresie 1732 - 35 odbudowano miasto po pożarze. Z zamku pozostała oficyna z wieżą szesnastowieczną i część skrzydła południowego. Kościół i zamek odbudowano.

W 1763 r. ponownie wybuchł w mieście pożar. Strawił on część zabudowy miejskiej, jednak kościół katolicki i pałac ocalały. Spłonął tylko kościół ewangelicki, który usytuowany był na rynku miejskim. Po tym pożarze król pruski Fryderyk II przeznaczył kwotę 10 tys. talarów na jego odbudowę. Miasto zaczęło się wyludniać, tym bardziej że w roku 1787 doświadczyło ponownego pożaru. W roku 1787 w Sławie mieszkało już tylko 28 sukienników. Później, pomimo wielkich trudności, Sława zaczęła się odbudowywać. Zaczęły się rozwijać nowe dziedziny rękodzielnictwa takie jak:

tkactwo, farbiarstwo, uprawa winorośli, handel winem, a szczególnie zbożem. Rada Miejska Sławy (Magistrat) uzyskała w 1809 r. niezależność od właściciela miasta. Cztery razy do roku odbywały się w mieście spędy bydła i handel na targowisku. Później w miejscu gdzie znajdowało się targowisko pobudowano szkołę. Targowisko przeniesione zostało na rynek miejski gdzie zwykle po zakończeniu targu organizowane były tańce. W dniu 1 stycznia 1820 r., w wyniku reformy administracyjnej na Śląsku Sława została przydzielona do powiatu Kozuchów.

Po wygaśnięciu rodu von Barwitzów-Fernemontów w roku 1886 w posiadanie Sławy i Przybyszowa wszedł nowy właściciel. Był nim hrabia von Haugwitz, pan na Namest koło Brna na Morawach (Czechy), który objął posiadłość ziemską liczącą 3729 ha. W skład tej posiadłości wszedł, pobudowany w 1735 r., pałac - zamek. Aż do końca drugiej wojny światowej posiadłość ziemska w Sławie, do której należały też dobra majątku w Przybyszowie stanowiły własność von Haugwitzów.

W dniu 1 października 1932 r. w czasie dokonywanych zmian w podziale administracyjnym Śląska Sława wraz z okolicznymi wsiami przeszła z terenu nowo utworzonego powiatu zielonogórskiego do powiatu głogowskiego. W dniu 1 lutego 1937 r. przemianowana została na Schlesiersee.

Nowa granica państwowa po pierwszej wojnie światowej spowodowała osłabienie znaczenia gospodarczego miasta. Związki handlowe z leżącą na wschodzie Polską zostały przerwane. Żyło ono jedynie z drobnej wytwórczości. W tym jednak czasie znacznie wzrosła atrakcyjność turystyczna Sławy i jej okolic. Stało się to dzięki uruchomieniu linii kolejowej Głogów-Sława-Sulechów, co bardzo ułatwiło dotarcie nad Jezioro Sławskie, zwane wtedy Śląskim Morzem (Schlesiersee). Uruchomienie następnej linii kolejowej Sława-Wschowa jeszcze bardziej przyczyniło się do zwiększenia natężenia ruchu turystycznego, tym bardziej, że w ówczesnych przewodnikach turystycznych Sława wymieniana była jako miejscowość uzdrowiskowa.

W czasie II wojny światowej na terenie dzisiejszego obrębu Sława, w miejscowości Stare Strącze zasiedlonej wtedy przez niemieckich osadników, w roku 1944 w folwarkach - Neuvorwerk i Banisch Vorwerk utworzono podobozy obozu koncentracyjnego Gross-Rosen. W roku 1945, po wkroczeniu Armii Czerwonej, Niemcy ewakuowali się z tych terenów lub zostali wysiedleni przez władze polskie po zakończeniu działań wojennych.

Od zakończenia II wojny światowej gmina Sława wchodzi w skład państwa polskiego. Zdecydowana większość osadników pochodziła z Wielkopolski oraz kresów wschodnich II Rzeczypospolitej. Pozostała także nieliczna grupa autochtonów. Obecny kształt gminy jest efektem przemian administracyjnych przeprowadzanych w latach 1973 – 1975.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME I KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

Obszar gminy Sława jest atrakcyjny pod względem zachowanej substancji zabytkowej. Zabytki architektury i budownictwa występują na obszarze całej gminy. Są to: kościoły, plebanie, kapliczki przydrożne, cmentarze, budynki mieszkalne i gospodarcze, wiejskie aleje czy parki dworskie. Zachowały one elementy pierwotnych układów urbanistycznych. W Sławie, w okresie powojennym stopień zachowania historycznie ukształtowanego zespołu staromiejskiego nie uległ zasadniczej zmianie.

Większość miejscowości powstało jako założenia folwarczne i osady. Historyczna zabudowa, w większości pochodząca z XIX wieku, występuje przeważnie w zwartym układzie kalenicowo – szczytowym. Przeważają budynki murowane, sporadycznie występują również obiekty w konstrukcji szachulcowej (np.: budynki gospodarcze w miejscowościach: Ciosaniec, Wróblów, Przybyszów, Krążkowo, Gola, Krzepielów).

Stan techniczny obiektów jest przeważnie średni, forma architektoniczna niektórych z nich uległa przebudowie. We wsiach: Bagno, Ciosaniec, Lipinki, Łupice, Lubogoszcz, Radzyń, Spokojna, Szreniawa, Krążkowo i Krzepielów znajdują się budynki szkolne z początku XX wieku. Do cenniejszych zabytków techniki należy zaliczyć między innymi: kuźnię z XIX wieku w Łupicach, gorzelnię i młyn z początku XX wieku w Lipinkach, młyny z początku XX wieku w Starym Strączu i Głuchowie oraz wiatrak koźlak z XVIII wieku we Wróblowie, a także linię kolejową z początku XX w. wraz z towarzyszącą jej infrastrukturą architektoniczną i techniczną.

Spośród obiektów o charakterze rezydencjonalnym należy wymienić: dwór w Przybyszowie (XVII wiek), Krzepielowie, Starym Strączu i Krążkowie (XIX wiek) oraz pałac myśliwski w Tarnowie Jeziernym (XVII wiek).

Zespoły zabudowy dworskiej zachowały się w Krzepielowie, Starym Strączu i Krążkowie. Cenniejsze zabytkowe obiekty sakralne zlokalizowane są w: Krzepielowie (XVI wiek), Starym Strączu (XV wiek), Krążkowie (XVII wiek), Przybyszowie (XVII wiek) i Śmieszkowie (XVIII wiek). Żadne z sołectw nie znajduje się na konserwatorskiej liście miejscowości, które mają chroniony układ przestrzenny.

Najcenniejszymi zabytkami miasta są: kościół parafialny (XVII wiek), kościół pomocniczy (XIX wiek), zespół pałacowy (XVIII wiek) oraz zabudowa śródmiejska (najstarsze obiekty z XVIII wieku, pozostałe z XIX i początku XX wieku).

Na obszarze gminy podlegają ochronie konserwatorskiej:

- obiekty architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków i objęte ewidencją konserwatorską, wyszczególnione w załączniku do Studium;
- stanowiska archeologiczne;
- założenia parkowe w miejscowościach:
  - Dębczyn - rodzaj założenia - folwarczny;
  - Dębowo - aleja dębowo - kasztanowa do wsi Goli;
  - Gola - aleja lipowa na drodze ze Sławy;
  - Krążkowo - pałacowy;
  - Lipinki - park;
  - Sława - miejski;
  - Sława - pałacowy;
  - Stare Strącze - dworski,
- założenia cmentarne w miejscowościach:
  - Ciosaniec - parafialny;
  - Krążkowo - ewangelicki;
  - Krępina - parafialny;

- Krzepielów I – wiejski;
- Krzepielów II – przykościelny;
- Kuźnica Głogowska – ewangelicki;
- Lipinki – ewangelicki;
- Łupice – przykościelny;
- Łupice Kaliskie I – parafialny;
- Łupice Kaliskie II – parafialny;
- Przybyszów – przykościelny;
- Sława – parafialny;
- Stare Strącze I – przykościelny;
- Stare Strącze II – polny;
- Śmieszkowo – wiejski;
- Tarnów Jezierny – parafialny.

Omawiając najważniejsze zabytki z terenu gminy warto wspomnieć o następujących obiektach:

Kościół filialny w Sławie

Dawny zbór ewangelicki p.w. Trójcy Świętej, obecnie rzymskokatolicki kościół filialny p.w. Miłosierdzia Bożego. Wybudowany w latach 1834 - 1836. Zaprojektowany przez architekta Karla Friedricha Schinkla. Późnoklasycystyczny kościół zlokalizowany jest w centralnej części rynku. Zbudowany z cegły, otynkowany, z dwukondygnacyjnym korpusem wzniesionym na rzucie prostokąta i wieżą od strony zachodniej. Wnętrze otoczone drewnianymi emporami wspartymi na słupach. Sufit zdobi dekoracja imitująca kasetony. W centralnej części ołtarza znajduje się drewniana rzeźba Chrystusa Miłosiernego.

Kościół parafialny pod wezwaniem Św. Michała Archanioła w Sławie

Usytuowany jest na zachód od rynku i na północ od zespołu pałacowego. Obecny kościół późnorenesansowy został wzniesiony w wyniku gruntownej przebudowy ok. roku 1604 przez Melchiora von Rechenberg. Pierwotnie drewniany. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1404 roku. Kościół posiada neoromańską kruchtę, wybudowany z kamienia polnego i cegły. Otynkowany z wyjątkiem kruchtę. Od strony zachodniej znajduje się kwadratowa wieża opięta przyporami. Nawa trójprzęsłowa, sklepienie kolebkowe z lunetami.

We wnętrzu znajduje się ołtarz główny z początku XVII w. zawierający relikty wcześniejszego ołtarza z roku ok. 1560, którymi są drewniane polichromowane skrzydła. W centralnej części ołtarza znajduje się rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego, na skrzydłach bocznych sceny pasyjnej.

Na szczególną uwagę zasługuje kamienna ambona, późnogotycka drewniana figura Chrystusa Frasobliwego z około połowy XVI w., liczne epitafia piaskowcowe oraz późnobarokowy prospekt organowy z 2 połowy XVIII w., przeniesiony ze zboru ewangelickiego Sławie w 1945r. Przy wejściu bocznym do kościoła znajduje się tablica pamiątkowa upamiętniająca zmarłych pochowanych na przykościelnym (już nieistniejącym) cmentarzu.

Zespół Pałacowy w Sławie

W samym centrum miasta, w otoczeniu parkowego starodrzewia znajduje się pałac, do którego od rynku wiodzie arkadowa brama. Pałac wraz z oficyną stanowi zabytek architektury barokowej. W obecnej formie zbudowany w latach 30-tych XVIII w. przez architekta Hönego na zrębach starego zamku Rechenbergów. Po raz pierwszy zamek wzmiankowano w 1468 roku. Sklepienie jednej z piwnic wsparte jest na piaskowcowej kolumnie, którą zdobi ornament okuciowy. Oficyna stanowi pozostałość założenia renesansowego. Murowana z kamienia polnego i cegły. Wzniesiona na rzucie prostokąta z basztą od południa. Przy elewacji tylnej znajdują się przypory. W czasie II wojny światowej Niemcy zgromadzili w pałacu unikatowy w skali Europy księgozbiór masoników, który znajduje się obecnie w bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Od roku 1957 - 2006 pałac funkcjonował jako Dom Dziecka.

Figura Św. Jana Nepomucena w Sławie

Kamienna figura pochodząca z XVII - XVIII w., usytuowana jest na piaskowcowej kolumnie zdobionej ornamentem okuciowym. Figura ta do roku 1743 stała w jednym z narożników rynku, a następnie została przeniesiona na dziedziniec pałacowy, gdzie stoi do dziś. Św. Jan Nepomucen jest patronem mostów, przepraw, rodów zamieszkujących tereny sąsiadujące z jeziorami i rzekami, opiekunem życia rodzinnego, orędownikiem dobrej spowiedzi, sławy i honoru. Obecnie uznawany za patrona ratowników. Św. Jan Nepomucen żył w XIV wieku w Czechach. Będąc spowiednikiem królowej Zofii, mimo tortur nie wyjawiał tajemnicy spowiedzi królowi czeskiemu Wacławowi IV, który podejrzewał żonę o niewierność. Za nie ujawnienie tajemnicy spowiedzi król polecił utopić go w Wełtawie. W 1729r. został ogłoszony świętym.

Układ urbanistyczny Sławy

Miasto Sława zachowało do dziś średniowieczny układ rynku. Jego podstawą jest prostokątny rynek. W centralnej części rynku znajduje się poewangelicki kościół z XIX w obecnie kościół filialny p.w. Miłosierdzia Bożego. Wokół rynku znajdują się kamienice z okresu elektyzmu i secesji charakteryzujące się bogatym dekoracyjnym detalem oraz wąskie, brukowane uliczki, które nadają temu miejscu niecodzienny urok.

Cmentarz w Sławie

Na terenie cmentarza komunalnego w Sławie znajdują się zachowane pozostałości rokokowych i klasycystycznych pomników nagrobnych pochodzących z 2. połowy XVIII w. i początków XIX w. W murze cmentarnym od strony zachodniej i wschodniej znajdujemy wmurowane liczne epitafia z 2. połowy XIX w.

Pałac Myśliwski w Tarnowie Jeziernym

Pochodzący z XVII w. pałac myśliwski, wzniesiony został z inicjatywy Hansa barona von Schönach, na grodzisku stożkowym wzniesionym w XII w. Pałac, założony na planie ośmioboku nieregularnego, zajmuje prawie całą powierzchnię pagórka. Pałac jest budynkiem jednokondygnacyjnym, pośrodku znajduje się prostokątny przeszklony dziedziniec. Dojście od zachodu po stopniach stanowi jedyny do niego dostęp. Nad wejściem znajduje się płyta kamienna z dwoma kartuszami

herbowymi. Wokół stożka znajduje się fosa. W XIII w. znajdował się tu gród kasztelański książąt głogowskich. W pobliżu założenia widoczne jest drugie grodzisko.

Pałac w Przybyszowie

Pałac (dwór) w Przybyszowie wzniesiony w czwartej części XVI w. Przebudowany w 2 połowie XVIII w. Elewację pierwotnie dekorowaną sgraffito, obecnie pokrywa tynk. Renesansowy dwór murowany z kamienia polnego i z cegły. Na szczególną uwagę zasługuje kamienny portal flankowany przez pilastry, nad którymi znajduje się fryz i trójkątny tympanon. Fryz podzielony na dwa pola, na których znajduje się po osiem herbów rodowych. W polu wschodnim herby rodu: von Rechenberg, von Eberbach, von Unruh, von Kreckwitz, von Gutschin, von Beroldt, von Rothkirch, von Promnitz, w polu zachodnim rodów: von Kanitz, von Niebelschutz, von Glaubitz, von Kreckwitz, von Braun, von Loeben. W tympanonie znajduje się kaboszon w oprawie z ornamentu okuciowego z następującą inskrypcją: „Zatem Bóg umiłował świat, aby wszyscy prawdziwie wierzący nie zostali zatraceni, lecz mieli żywot wieczny”.

Kościół p.w. Św. Marcina Biskupa w Krzepielowie

Wzmiankowany już w 1399 roku, obecny obiekt zbudowany na przełomie XV–XVI w. Do 1679 roku nosił wezwanie Św. Marii Magdaleny. Kościół gotycko – renesansowy murowany z kamienia polnego i z cegły. Mury wieży i korpusu wzmocnione przyporami. Wokół kościoła znajduje się cmentarz ogrodzony murem kamiennym z ceglanyymi przyporami. Na zewnątrz kościoła, pod zadaszeniem, znajdują się cztery kamienne sarkofagi w stylu barokowym i rokoko, pierwotnie pokryte polichromią. Zawierały one szczątki dawnych właścicieli wsi.

Na ścianie kościoła, nad sarkofagami znajdują się dwa fryzy i kartusz kamienny z herbami rodów von Nostitz, Zedlitz i Uechtritz oraz von Nimptsch, Schellendorf i Kottwitz. Między innymi znajduje się tam kartusz kamienny z herbami von Burghaus i von Schweinitz.

**WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW
WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO**

Gola

- wiatrak, 1822, nr rej.: 1612 z 15.03.1965

Krażkowo

- park, XIX/XX, nr rej.: 3104 z 28.09.1978

- oficyna folwarczna, 1 poł. XVI, nr rej.: 1619 z 15.03.1965

Krzepielów

- kościół par. pw. św. Marcina, XVI-XVIII, nr rej.: 131 z 31.07.1958

- zespół pałacowy, XVIII, nr rej.: 602 z 20.06.1963:

- oficyna

- spichlerz (nie istnieje?)

- dom nr 5, 1 poł. XIX, nr rej.: 1620 z 15.06.1965

Kuźnica Głogowska

- młyn wodny, XVIII/XIX, nr rej.: 1621 z 15.03.1965

Przybyszów

- kościół fil. pw. MB Bolesnej, 1657, XIX, nr rej.: 133 z 31.07.1958

Przybyszów - Zbiersk

- dwór, ok. 1600, nr rej.: 242 z 3.04.1961

Sława

- kościół par. pw. św. Michała, 1604, nr rej.: 19 (208) z 31.05.1950

- kościół ewangelicki, 1834-1836, nr rej.: 1626 z 15.02.1965

- zespół pałacowy, XVII-XIX, pocz. XX, nr rej.: 243 z 3.04.1961 oraz 605 z 20.06.1963:

- pałac
- oficyna z basztą
- brama
- park, nr rej.: 3106 z 28.09.1978
- dom, ul. Chopina 7, XVIII/XIX, nr rej.: 1669 z 15.03.1965
- dom, ul. Chopina 9, XVIII/XIX, nr rej.: 1603 z 15.02.1965
- dom, ul. Chopina 20, 1 poł. XIX, nr rej.: 1670 z 15.03.1965
- dom, ul. Powstańców Śląskich 5, mur.-szach., XVIII/XIX, nr rej.: 1671 z 15.03.1965
- dom, ul. Reja 1, mur.-szach., XVIII, nr rej.: 1672 z 15.03.1965
  - dom, ul. Reja 2, XVIII, nr rej.: 1673 z 15.03.1965
  - dom, ul. Reja 3, XVIII, nr rej.: 1674 z 15.03.1965
- dom, ul. Reja 5, 1 poł. XIX, nr rej.: 1645 z 15.03.1965
- dom, ul. Reja 6, poł. XIX, nr rej.: 1646 z 15.03.1965
- dom, ul. Reja 7, pocz. XIX, nr rej.: 2684 z 1.08.1977
- dom, Rynek 1, poł. XIX, nr rej.: 1655 z 15.03.1965
- dom, Rynek 2, XVIII/XIX, nr rej.: 1656 z 15.03.1965
- dom, Rynek 3, XVIII/XIX, nr rej.: 1657 z 15.03.1965
- dom, Rynek 7, XVIII/XIX, nr rej.: 1658 z 15.03.1965
- dom, Rynek 8, XVIII/XIX, nr rej.: 1659 z 15.03.1965
- dom, Rynek 9, XVIII/XIX, nr rej.: 1660 z 15.03.1965
- dom, Rynek 10, XVIII/XIX, nr rej.: 1661 z 15.03.1965
- dom, Rynek 11, XVIII/XIX, nr rej.: 1662 z 15.03.1965
  - dom, Rynek 12, XVIII, nr rej.: 1663 z 15.03.1965
  - dom, Rynek 13, XVIII, nr rej.: 1664 z 15.03.1965

- dom, Rynek 20, 1 poł. XIX, 1 poł. XX, nr rej.: 1665 z 15.03.1965
  - dom, Rynek 23, XVIII/XIX, nr rej.: 1666 z 15.03.1965
  - dom, Rynek 27, XVIII/XIX, nr rej.: 1667 z 15.03.1965
- dom, Rynek 29, 1 poł. XIX, pocz. XX, nr rej.: 1668 z 15.03.1965
- dom, ul. Waryńskiego 1, 1 poł. XIX, nr rej.: 1647 z 15.03.1965
- dom, ul. Waryńskiego 3, 1 poł. XIX, nr rej.: 1648 z 15.03.1965
- dom, ul. Waryńskiego 5, 1 poł. XIX, nr rej.: 1649 z 15.03.1965
- dom, ul. Waryńskiego 7, 1 poł. XIX, nr rej.: 1650 z 15.03.1965
- dom, ul. Waryńskiego 9, 1 poł. XIX, nr rej.: 1631 z 15.03.1965
- dom, ul. Waryńskiego 11, 1 poł. XIX, 1 poł. XX, nr rej.: 1632 z 15.03.1965
  - dom, ul. Waryńskiego 15, 1 poł. XIX, nr rej.: 1633 z 15.03.1965
- dom, ul. Waryńskiego 17, 1 poł. XIX, 2 poł. XIX, nr rej.: 1654 z 15.03.1965
  - dom, ul. Wschowska 5, pocz. XIX, nr rej.: 2685 z 1.08.1977
  - dom, ul. Wschowska 8, pocz. XIX, nr rej.: 2686 z 1.08.1977

Stare Strącze

- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat.par. pw. św. Jadwigi, pocz. XVII, nr rej.: 132 z 31.07.1958
  - zespół dworski I :
    - park, XIX, nr rej.: 3107 z 28.09.1978
  - budynki folwarczne, 1 poł. XIX, XX, nr rej.: 1627 z 15.03.1965:
    - oficyna
    - spichlerz
- dwór, w zespole dworskim II, pocz. XIX, XIX/XX, nr rej.: L-677/A z 9.02.2015

Szreniawa

- kapliczka przydrożna, XIX, nr rej.: 2030 z 27.04.1971

Śmieszkowo

- kościół par. pw. św. Andrzeja, mur.-drewn., 1730, 1831, nr rej.: 1651 z 15.03.1965

Tarnów Jezierny

- pałac myśliwski, 1624, XX, nr rej.: 92 z 16.04.1958

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa

WYKAZ OBIEKTÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW Z TERENU GMINY SŁAWA

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dane na temat rejestru zabytków ruchomych są w posiadaniu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Zielonej Górze.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach Gminy. Środowisko kulturowe Gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Podstawowym zagrożeniem dla obiektów i stref ochrony archeologicznej są prace ziemne, które niosą za sobą ryzyko naruszenia warstw i obiektów znajdujących się pod powierzchnią ziemi (np. prace związane z lokowaniem nowej zabudowy, parcelacją gruntów, melioracją i poborem żwiru). Dla stanowisk o własnej formie krajobrazowej (grodzisk) zagrożeniem mogą być prace w bezpośrednim otoczeniu obiektu stanowiące ingerencję w krajobraz kulturowy związany z grodziskami.

6.6 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

Elementem dziedzictwa materialnego jest herb miejski. Pierwszy herb Sławy do XVIII zawierał głowę barana. Był to herb pierwszych właścicieli miasta Rechenbergów. Obecny herb zawiera fragment murów obronnych i dwie wieże na czerwonym polu. W murze znajduje się otwarta brama a u góry pomiędzy wieżami złoty róg barana, który reprezentuje pierwszych właścicieli miasta, a nad tym rogiem kwiat lilii, znak herbowy rodu Fernementów, jego kolejnych właścicieli.

Historyczną pozostałością są również zachowane układy ruralistyczne, spośród których część zachowała pierwotny układ gruntów. Dobrze zachował się również układ urbanistyczny Sławy.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron gminy Sława, a także szans i zagrożeń.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Atrakcyjna rzeźba krajobrazu, duża ilość terenów leśnych oraz jezior • Doskonałe warunki dla rozwoju turystyki aktywnej i agroturystyki • Wypoczynkowy charakter gminy • Dobra dostępność komunikacyjna • Bliskość ośrodków miejskich średniej wielkości • Obecność ciekawych założeń parkowych i dworsko-folwarcznych • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej • Utrzymanie w dobrym stanie obiektów	• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego wielu obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków • Brak Lokalnego Programu Rewitalizacji • Brak spójnej strategii rozwoju turystyki i wykorzystania zasobów kulturowych • Niedostateczna promocja obiektów zabytkowych na terenie gminy • Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczna, zwłaszcza w okresach wzmożonego ruchu w miesiącach letnich • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i

sakralnych • Bogata historia gminy • Duża liczba szlaków turystycznych przebiegających przez teren gminy • Duża ilość miejsc noclegowych • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze gminy • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz gminy • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne • Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców • Aktywna działalność organizacji pozarządowych • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu • Czystość środowiska naturalnego • Znana marka gminy	dziedzictwa kulturowego • Niezbyt dobra sytuacja finansowa gminy i nieduże środki w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Brak terenów inwestycyjnych
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych gminy, przyciągająca turystów, szczególnie w połączeniu z bogactwem walorów przyrodniczych • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Współpraca z partnerami zagranicznymi, m.in. w zakresie tworzenia nowych produktów turystycznych • Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki i Promocji, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze państwowe i samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

- praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Lubuskiego	• Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SŁAWA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o konsultacje z władzami gminy i uwzględniają specyfikę dziejów gminy, charakter jego dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wymienione poniżej kierunki działań uwarunkowane są sytuacją finansową gminy, podanie dokładnych kwot na poszczególne działania jest w tej chwili bardzo trudne. Gmina dołoży wszelkich starań, ażeby w miarę swoich możliwości zrealizować ich jak najwięcej.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ

1. Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Polityka przestrzenna gminy powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych. Odbywać się to będzie poprzez:

- Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, takimi jak miejscowe plany zagospodarowania

przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innymi dokumentami programowymi

- Odpowiednią konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy gminy
- Pielęgnację cmentarzy i miejsc pamięci wpisanych do gminnej ewidencji zabytków
- Dbalność o elementy małej architektury (przede wszystkim sakralnej), obecne w większości miejscowości gminnych
- Opracowanie Strategii Rozwoju Turystyki
- Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji w celu pozyskania dodatkowych środków unijnych
- Działania w zakresie wyznaczenia dokładnych granic oraz dalszego zachowania układu urbanistycznego Sławy
- Zachowanie układów ruralistycznych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

2. Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

W ramach tego zadania gmina planuje wsparcie dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych. Odbywać się będzie ono poprzez:

- Przeznaczanie środków finansowych z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków
- Współpracę z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji i realizacji zadań związanych z ochroną zabytków zlokalizowanych na terenie Gminy
- Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)
- Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych
- Aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania lub inwestowania w obiekty zabytkowe
- Współpracę z Powiatowym Urzędem Pracy poprzez zatrudnianie osób bezrobotnych do prac związanych z zachowaniem dziedzictwa kulturowego

Należy zwrócić jednak uwagę na fakt, iż w większości obiekty zabytkowe nie są własnością gminy Sława w związku z czym gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad tymi zabytkami, a co za tym idzie nie może bezpośrednio wpływać na sposób ich użytkowania.

3. Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Obiekty historycznego dziedzictwa powinny być jednymi z najistotniejszych elementów strategii promocyjnej gminy. Niezbędne jest zatem tworzenie nowych oraz rozwój istniejących produktów turystycznych przeznaczonych dla przebywających na terenie gminy turystów. Do najważniejszych działań gminy w tym zakresie należeć będzie:

- Rozwijanie produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych
- Promocja różnych form turystyki - turystyka piesza, rowerowa, konna, motoryzacyjna, wodna
- Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS)
- Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy
- Dbanie o zawartość strony internetowej gminy poprzez umieszczenie informacji dotyczących zasobu zabytkowego
- Opracowanie mapy dziedzictwa kulturowego gminy, także z wykorzystaniem systemu informacji przestrzennej
- Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne Gminy
- Wykorzystywanie zachowanych układów ruralistycznych jako elementu turystyki kulturowej

4. Poprawa marki i wizerunku gminy na forum krajowym i zagranicznym

W związku z turystycznym charakterem gminy należy dążyć do poprawy wizerunku gminy, co skutkować będzie przyciągnięciem większej liczby odwiedzających.

- Wykorzystanie elementów dziedzictwa historycznego w promocji gminy na różnego rodzaju targach, konferencjach itp.
- Konsekwentna realizacja strategii marketingowej gminy
- Dostosowanie wszelkiego rodzaju informacji turystycznych dla turysty zagranicznego (ze szczególnym uwzględnieniem turysty niemieckojęzycznego)
- Wykorzystanie historii gminy w celu przyciągnięcia turysty zagranicznego
- Powstawanie i rozwój punktów informacji turystycznej (zarówno stacjonarnych, jak i mobilnych - np. infokiosków), dostosowanych do obsługi krajowego i zagranicznego ruchu turystycznego
- Dalsze prace nad wersjami językowymi stron internetowych Urzędu Miasta

- Podniesienie jakości bazy noclegowej (w tym agroturystyki, także w obiektach zabytkowych) oraz infrastruktury turystycznej
- Udział gminy w ponadregionalnych i transgranicznych programach, mających na celu lepszą promocję dziedzictwa kulturowego

5. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu jak najszerszego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego dla mieszkańców gminy planuje się następujące działania:

- Wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego
- Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego
- Wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego gminy
- Udostępnienie w formie spisu gminnej ewidencji zabytków oraz niniejszego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sława na stronie internetowej Urzędu Miejskiego
- Przybliżanie regionalnych tradycji i postaci historycznych w ramach edukacji przedszkolnej i szkolnej

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia. Ze strony gminy zadania będą wykonywane bądź wspierane przez miejskie jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Miejski w ramach zadań własnych, poprzez:

1) instrumenty prawne, w oparciu o przepisy:

- Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity, Dz. U. z 2014 r., poz. 1446)
- Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 ze zmianami),

- Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012 poz. 647 ze zmianami);
- Ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2013 r., poz. 627 ze zmianami);
- Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r., poz. 518 ze zmianami);
- Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r., poz. 1409, ze zmianami);
- Planów odnowy miejscowości z terenu gminy;
- Dokumentów wydawanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wynikających z przepisów ustawowych.

2) instrumenty finansowe, w oparciu o:

- korzystanie z przepisów ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (tekst jednolity Dz. U. 2013, poz. 138, z 2014 r. poz. 40) zwalniającej od podatku rolnego: grunty wpisane do rejestru zabytków, pod warunkiem ich zagospodarowania i utrzymania zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (Art. 12, ust.1, pkt.11)
- korzystanie z przepisów ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. 2014, poz. 849) zwalniającej z podatku od nieruchomości: budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity, Dz. U. z 2014 r., poz. 1446).
- korzystanie z przepisów ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn (dz. U. z 2009 r, nr 93, poz. 768 z późn. zm.) ustalającej: zwolnione od podatku jest nabycie spadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca jest zaliczany do I lub II grupy spadkowej oraz zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami. Zwolnienie od podatku przysługuje też w przypadku nabycia spadku zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków.

- rozważenie wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane właściwym utrzymaniem tych obiektów
- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich
- rozważenie uchwalania dotacji dla właścicieli i posiadaczy obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków na realizację prac remontowo-konserwatorskich
- korzystanie z formy współpracy między podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym, w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP)

3) instrumenty koordynacji, poprzez:

- realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich i powiatowych strategiach, programach ochrony środowiska;
- współpracę z organizacjami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- współpracę z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków

4) instrumenty społeczne poprzez:

- działania edukacyjne promocyjne
- współdziałanie z organizacjami społecznymi
- działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

5) instrumenty kontrolne poprzez:

- bieżącą aktualizację gminnej ewidencji zabytków
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań. Przykłady działań to:

1. Zadania kompetencyjne samorządu:

- analiza ilościowa i jakościowa wykonanych analiz i raportów,
- analiza ilości i jakości wprowadzanych planów, strategii i programów'
- analiza jakości i ilości prac dokumentacyjnych w zakresie dziedzictwa kulturowego
- analiza współdziałania z organem ochrony zabytków.

2. Zahamowanie degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania

- ocena ilości i dokonanych analiz stanu zachowania obiektów zabytkowych,
- analiza zaangażowania budżetu gminy mających na celu zahamowanie destrukcji oraz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych,
- ocena ilości i jakości dokonanych działań na rzecz zahamowania destrukcji oraz poprawy stanu zachowania obiektów' zabytkowych

3. Wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazowych

- ocena stanu utrzymania obiektów zabytkowych będących w gestii samorządu,
- ocena stopnia zaawansowania prac mających na celu nadanie wyższego standardu przestrzeniom publicznym
- ocena zaawansowania prac porządkowych oraz sanitarnych przy zabytkowej zieleni komponowanej,

- ocena możliwości objęcia ochroną krajobrazu kulturowego poprzez ustanowienie parków kulturowych,

4. Kreowanie wizerunku gminy i świadomości mieszkańców

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego. Podane źródła sygnalizują tylko poszczególne programy finansowania, większość z nich ma charakter cykliczny, zatem nawet jeśli podany termin naboru już się zakończył, to istnieje szansa na nowy okres programowania.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (RPO województwa lubuskiego)
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
- Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. w celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.